

Mevzuatın Endüstriyel Hammaddelere Etkileri

M. TOMBUL, N. GÜNGÖR

ET KB. Maden İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara

ÖZET : Dünyada sanayinin gelişmesinin lokomotifi olan madencilik sektörü ülkemizde cumhuriyetin ilk dönemleri dışında sürekli geri planda bırakılmıştır. Tercihlerin madencilik dışındaki sektörler kaydırılması sonucunda 2 trilyon dolar değerinde olan maden rezervlerimizin ekonomiye katkısı ancak 2 milyar dolar civarında gerçekleşmektedir. Madencilik sektöründeki bu geriliğin bir sebebi de mevzuattır. Büyük rezervlere sahip olduğumuz endüstriyel hammadde kaynaklarımızın önemli bir kısmının yakın zamanlara kadar Taşocakları Nizamnamesi'ne göre işletilmiş olması sektörün yeterince gelişmemesinde en önemli faktördür. Sanayileşme ile birlikte endüstriyel hammaddelerin kapsamı da değişmektedir. Daha önce hiçbir ekonomik değeri olmayan bir madde bugün sanayinin en önemli hammaddesi (girdisi) haline gelmiştir. Bu nedenle daha önce Taşocakları Nizamnamesi'ne tabi olan madenler ile Maden Kanunu kapsamına dahil olan madenler arasındaki sınırı belirlemede sorunlar ortaya çıkmıştır. 3213 sayılı Maden Kanunu'nun uygulamasında karşılaşılan güçlüklerin yanında, başta Çevre ve Orman Kanunları'nın sektöre getirdiği uzun ve bürokratik külfetlerin de günümüz madenciliğinin karşısında engelleyici tesirleri olmaktadır.

ABSTRACT : Mining sector, the locomotive of industrialisation on the world, have left at back ground, except the first years of republic of Türkiye. As a result directing the investment priorities to the other sectors, the supplement of mining sector to the economy has realised just approximately 2 Thousand Million US \$, of mine resources having a value of 2 Billion US \$ industrial raw materials. One of the reasons of remaining back of mining sector is the negative effects of mining regulations on sector. Industrial raw metenals that we have important resources, and being mined under "regulations of quarries" until recent times, have been the most important subjection remaining behind the mining sectors compared the others. With industrialition, enclosure of industrial raw materials being extensively changed materials having no economical value before, have beer the most important raw materials of today's industry. And many problems have come out on defining the boundary between some materials having mined under "Regulations of Quarries" and mine under "Regulations of Mines". Not only the problems encountered on the Application of Mining Law No: 3213, but also the long and bureacratc inconveniences of Environmental Regulations and Regulations of Forest have the slow down effect on today's mining sector.

1. GİRİŞ

Tarihi süreç içerisinde insanlar, doğal kaynaklar kullanabildikleri ölçüde gelişmiş ve zenginleşmişlerdir. Günümüzde kalkınmalarını tamamlamış veys tamamlamakta olan bazı ülkeler, doğal kaynaklardan gerektiği gibi zamanında ve yerinde nasıl yararlanabileceğinin altyapısını Önceden hazırlayarak

kalkınma hedefine ulaşmaktadırlar. Altyapıyı oluşturan unsurlardan biri de mevzuattır. Kendine özgü yapısı, özellikleri, sorunları ve riski olan madencilik sektörünü etkileyen unsurların başında mevzuat gelmektedir.

Madencilik sektöründe özellikle endüstriyel hammad-delerin mevzuatla ilgili güçlüklerini iki başlık altında toplamak mümkündür.

1- Maden Kanunu ve Taşocakları Nizamnamesi'nin aksamamasından kaynaklanan sorunlar,
2- Madencilik yapıldığı yer ve madencilik türüne bağlı olarak gündeme gelen Çevre, Orman vb. mevzuatın madencilik sektörüne getirdiği güçlükler.
Bu çalışmada mevzuattan kaynaklanan problemler ayrı ayrı ele alınarak incelenecektir.

2. ENDÜSTRİYEL HAMMADDELERİN TABİ OLDUĞU MEVZUAT

21 Taşocakları Nizamnamesinde Endüstriyel Hammaddeler

1862 yılında çıkarılan "Osmanlı Maadin Nizamnamesi", 1906 yılında çıkarılan "Maadin Nizamnamesi" gibi bazı genel manadaki kanuni düzenlemeler endüstriyel hammaddeler yönüyle pek dikkate alınmamaktadır. Bugün hala bazı hammaddeler Taşocakları Nizamnamesi ile yürütülmektedir. 6.6.1901 (1317) yılında yürürlüğe giren 605 sayılı bu Nizamname, bazı maddelerinde yapılan değişikliklerle yürürlükte dir. Kalsit, alçıtaşı, çimento hammaddeleri ile tuğla toprakları, kumçakıl, yapı taşları hala bu mevzuata tabidir. Mermer, kaolen ve feldspat sahalarının hemen hemen tamamı, 1985 yılının ortalarına kadar bu mevzuat ile yürütülmüştür.

Pek çok endüstriyel hammadde için ruhsat verilmesi ve işletilmesi bu nizamname ile başlamıştır. Bu Nizamname (tüzük), endüstriyel hammadde arama ve etüd çalışmalarına bir ivme kazandıramamıştır. Ruhsatların verilmiş biçimi, süresi, uygulanan resim ve harçlardaki belirsizlikler, proje geliştirilememesi, işletme verimi, işletmeciliğe teknik bir boyut getirememesi, fenni nezaretçilik gibi nedenlerle sektör yıllardır çok küçük ocak işletmeciliğinden öteye gidememiştir.

Nizamnamenin 2. maddesinde; "Ocaklar hangi çeşit arazide meydana çıkarsa (sahipli arazilerde), açma ve işletme hakkı, o arazi sahibine aittir" denilmektedir. Yine nizamnamenin 3., 4. ve 9. maddelerinde tabii kaynakların arzun mülkiyetine tabi olduğu, bu nedenle taşocağı ruhsatı alınabilmesi ve işletilmesi için, öncelikle ruhsat alanı özel mülkiyete ait ise mülk sahibinin izninin alınması gerektiği belirtilmektedir. Oysa, 1982 Anayasası'nın 168. maddesinde, "Tabii Servetler ve Kaynaklar devletin hukum ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve

Tombul, M., Gungor, N

işletilmesi hakkı devlete aittir. Devlet, bu hakkını belli bir süre için gerçek ve tüzel kişilere devredebilir..." hükmü yer almaktadır. Nizamnamenin yukarıda açıklanan ve Anayasaya tezat teşkil eden bu hükmü, gerçek müteşebbisin işletmecilik yapmasına büyük engeller çıkarmaktadır. Tabii kaynakların yayılımının tarla, bağ, bahçe gibi tapu sınırlarına bağlı olmaması nedeniyle birden fazla mülke giren bir alanda ocak açmak için bütün mülk sahiplerinin izni gerekmektedir. Bunu sağlamak da pratikte çok güç ve büyük mali yük getirmektedir.

Teknolojinin hızlı gelişmesiyle dün sanayinin girdisi olmayan bir madde, bugün sanayinin çok değerli bir hammaddesi (girdisi) olabilmektedir. Bu durumda mevcut mevzuattaki uygulamada pek çok problem doğmakta hangi mevzuata göre bu hammaddenin hukuki statüsünün yürütüleceği, nasıl üretilip ihraç edileceği tartışmaları yıllar almaktadır. Bu nedenle bu dönem (1901-1954 arası) zarfında endüstriyel hammadde rezervlerinin büyük bir kısmı atıl vaziyette kalmıştır.

2.2. 6309 Sayılı Maden Kanununda Endüstriyel Hammaddeler

6309 Sayılı Maden Kanunu, 11.3.1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanun döneminde bazı hammaddeler (perlit, bentonit, diatomit, dolomit vb.), değişik tarihlerde (1967, 1975, 1976) Maden Kanunu kapsamına alınırken, mermer, kaolen, feldspat, kalsit, alçıtaşı vb. bu kanun kapsamına alınmayarak Taşocağı Nizamnamesi uygulama alanı içinde bırakılmıştır. Ancak, taşocağı ruhsatı sahibinin, ürettiği hammaddenin "sanayinin hammaddesi" veya "ihraç maddesi" olduğunu belgeleyerek bakanlığa müracaatı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının teklifi ve akabinde de Bakanlar Kurulu kararı ile, o ruhsat sahasındaki hammaddeyi Maden Kanunu kapsamına alılabilmekte idi. Ancak, bu işlem çok büyük formaliteleri gerektirdiğinden bu kanunun yürürlükte kaldığı süre (1954-1985) zarfında bu şekilde kanun kapsamına alınan mermer, kaolen, kil ve feldspat ruhsatlarının sayısı çok azdır. Bu endüstriyel hammaddeler bu dönemde Taşocakları Nizamnamesi'ne tabi olarak devam ettiğinden layık olduğu teknik bir boyut ve hukuki bir statüye kavuşamamıştır.

2. *Endüstriyel Hammaddeler Sempozyumu, 16-17 Ekim 1997 İzmir Türkiye*

Dolayısıyla sektör, mevzuat ve teşviksizlik yüzünden yerinde sayarak hem bu kadar süre boşa harcanmış, hem de mermer, kaolen ve feldspat rezervlerimiz atıl vaziyette kalmaya devam etmiştir. Arama ruhsatı verilemediği ve MTA'nın işletme ruhsatı hakkı da olmadığı için bu madenlerin ülke çapındaki rezervi de MTA tarafından yeterince ortaya çıkarılmamıştır.

2.3. *3213 Sayılı Maden Kanununda Endüstriyel Hammaddeler*

6309 sayılı Maden Kanununun uygulamada pek çok aksaklığı taşınması ve endüstriyel hammaddeler açısından yeni bir düzenlemeyi getirmemesi, yeni arayışlar gündeme getirmiştir. Bunun sonucu olarak da sektördeki bu ihtiyaca cevap verebilecek nitelikte olan 3213 sayılı Maden Kanunu 15.6.1985 tarihinde, kanunun uygulanmasına dair yönetmelik de 22.8.1985 tarihinde yürürlüğe konmuştur. Madencilik hız, ileri teknoloji ve dış rekabet ortamında çalışması için yüksek sermaye ve kredi gerektiren şartları göz önüne alınarak, hazırlanan yeni kanunda bazı endüstriyel hammaddelere (alçıtaşı, çimento hammaddeleri vb.) verilmemiştir.

3213 sayılı Maden Kanunu'nun 2. maddesinin sanayi madenleri başlıklı üçüncü bölümünde, bu kanuna tabi endüstriyel hammaddeler ve kanunun aradığı koşullar belirtilmiştir. 6309 sayılı Maden Kanunu'ndan farklı olarak bu kanun kapsamına mermer, kaolen ve feldspat alınmıştır. Ayrıca, 6309 sayılı Maden Kanunu'nda killer için aranan % 30 Al_2O_3 oranı %15'e indirilmiştir. Mermer; kalker, dolomit, kalsit, aragonit, traverten, albatr, diabaz, granit, serpantin ve kesilip parlatılabilen diğer taşlar şeklinde ifade edilmiştir. Bu bakış açısı yönetmelikle açıklanmadığından pek çok soruna neden olmuştur. Mermer tanımında da kesilip parlatılabilme özelliğinin aranması, kullanım amacı ve blok durumunun Ükkate alınmaması sonucunda kanunda belirtilen mermer tanımı kapsamına giren ancak fiili üretimleri mermer yönüne yönelik olmayan kireç ocağı, mıcır ocağı vb. ruhsat sahipleri taşocağı ruhsatlarını Maden Kanunu'na intibak ettirmemişlerdir. Bunun sonucu olarak bu sahalar ve Karayolları ile DSİ'nin malzeme ocakları üzerine üçüncü kişilerce Maden Kanunu'na göre mermer ruhsatları alınmış ve ruhsat sahipleri arasında problemler meydana gelmiştir.

3213 sayılı Maden Kanunu'nda Al_2O_3 oranının %15'e indirilmesi sonucu tuğla ve kiremit toprakları

kanuna intibak yaptırmadıkları için yeni kanuna göre üçüncü kişilerce bu alanlara maden ruhsatı alınması nedeniyle de sorunlar ortaya çıkmıştır.

Mıcır, mozaik, tuğla-kiremit toprağı vb. maddelerin Maden Kanunu kapsamına alınmasıyla İl Özel İdareleri de büyük gelir kaybına uğramıştır. Bunların sonucunda Valilikler ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı arasında da sorunlar gündeme gelmiştir.

Yukarıda açıklanan olumsuz gelişmeleri ortadan kaldırmak için hazırlanan 3382 sayılı Maden Kanunu 25.6.1987 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla 3213 sayılı Maden Kanunu'nun 2. maddesinin 3. bendinde yer alan sanayi madenleri ile ilgili düzenleme değiştirilmiştir. Bu kanunla killer için aranan Al_2O_3 oranı tekrar % 30'a çıkarılmıştır. Mermer kapsamı da; "kesilip parlatılarak kullanılacak mermer, oniks mermeri ve diğer taşlar" şeklinde ifade edilmiştir. Dolomit maden kapsamında yer almasına karşın kalsit kanun kapsamından çıkarılmıştır. Kalsit, 6.4.1991 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı ile Maden Kanunu kapsamına alınmış ancak sözkonusu karar Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmemiştir. Bu sorun hala devam etmektedir.

2.4. *3213 Sayılı Maden Kanununda Sorun Yaratan Endüstriyel Hammaddeler*

2.4.1. *Yapı Taşları ve Mermer*

3213 sayılı Maden Kanunu'nda tüm kesilip parlatılabilecek taşların kanun kapsamında yer alması sonucunda kireç, mıcır, mozaik, kaba inşaat, yol ve baraj yapımında kullanılacak malzemelerin ruhsatlandırılma ve üretilmelerinde sorunlar ortaya çıkmıştır. 3213 sayılı Maden Kanunu döneminde yapılan mermer başvurularına dayalı olarak 3382 sayılı Maden Kanunu'nun yayımı tarihinden sonra mıcır mozaik vs. yapılabilecek yapılamayacağı yönündeki tereddütler Danıştay Birinci Dairesi'nin 0.1989 tarihli 1989/148 sayılı kararı ile giderilmiş ve sahadaki malzemenin kesilip parlatılma özelliği olması halinde, kullanım alanında bir sınırlamanın sözkonusu olamayacağı belirtilmiştir.

3213 sayılı Maden Kanunu'nda kesilip parlatılma özelliği; 3382 sayılı Maden Kanunu'nda da kesilip parlatılarak kullanılma özelliği kanuni koşul olarak getirilmiştir. Ancak kanun ve yönetmelikte de kesilip

parlatılmanın ölçüsü belirtilmemiştir. Ülkemizin bir çok bölgesinde tüfler kesilerek binaların dış cephe kaplamalarında dekoratif malzeme olarak kullanılmaktadır. Fakat, bu tüfler istenen ölçüde kesilebilmesine karşın cila alma durumları zayıftır.

Kesilip parlatılma özelliği taşıyan granit, diyabaz vb. sert taşlar ise bu özellikleri dışında kırmataş (bordur ve tratuar taşı) olarak üretilmekte ve yurtdışına ihraç edilmektedir. Yine kesilip parlatılma özelliği olan ve halk arasında kayrak taşı olarak adlandırılan tabakalı/laminalı, yer yer dantirit yapılı kireçtaşları da tabii tabaka yüzeyleri boyunca ayrılarak turistik bölgelerde bahçe düzenlemelerinde kullanılmaktadır. Bu tür sahaların ruhsatlandırılmasındaki problemler

2.4.2 Dolomit-Mermer-Taşocağı Ruhsatları

Dolomit, 6309 sayılı Maden Kanunu'nda maden olarak yer almış, 3213 sayılı Maden Kanunu'nda ise mermer kapsamında mütalaa edilmiştir. 6309 sayılı Maden Kanunu'ndan gelen dolomit haklarının 3213 sayılı Maden Kanunu'na maden olarak intibakı yapılmıştır. Bu kanunda maden ruhsatları üzerine mermer ruhsatlarının da verilebilmesi nedeniyle 6309 sayılı Maden Kanunu'ndan gelen dolomit hakları üzerine yeni kanuna göre mermer (dolomit) müracaatları hak sağlamış ve ruhsata bağlanmıştır. Her iki kanuna dayalı olarak alınan ruhsatlarla dolomit üretimi amaçlandığı için problemler ortaya çıkmıştır. Daha sonra 25.6.1987 tarihinde yürürlüğe giren 3382 sayılı Maden Kanunu ile dolomit mermer kapsamından çıkarılarak maden kapsamında yer almış ancak sorunlar henüz çözümlenememiştir.

Dolomit; gerek jeolojik oluşumu gerekse tabiattaki bulunuşu nedeniyle kireçtaşı ile yanıl ve düşey yönde geçişli ve bazen de ardalanmalı olabilmektedir. Bu tür oluşum gösteren dolomit yataklarında dolomit ruhsatları üzerine mermer ve taşocağı ruhsatları verilebilmektedir. Dolomit-kireçtaşı formasyon sınırının kesin olarak birbirinden ayınlaması sonucunda ortaya çıkan problemler mahkemelere intikal etmiş, bir kısmı çözümlenmiş bir kısmı ise halen devam etmektedir. Mahkemeler, üstüste verilen dolomit-mermer-taşocağı ruhsatlarında müktesepliğe (müracaatta öncelik) dayalı olarak çözüm yoluna gitmiştir. Ülkemizde izmir, Kocaeli, Balıkesir-Marmara adasında dolomitlerin jeolojik oluşumundan kaynaklanan

dolomit-kireçtaşı geçişi ile ilgili problemler halen devam etmektedir.

2.4.3. Kuvars Kumı

Gerek 6309, gerekse 3213 (3382 sayılı değişiklik de dahil) sayılı Maden Kanunu'nda, % 90'ın üzerinde SiO₂ içeren kumlar Maden Kanunu kapsamında sayılmıştır. Kanunda kuvars kumunda kıstas olarak salt SiO₂ oranı alınmış, kullanım alanı dikkate alınmamıştır. 6309 sayılı Maden Kanunu döneminde sanayide kullanılabilen kumların SiO₂ oranı % 90'ın üzerinde olduğu için herhangi bir sorun gündeme gelmemiştir. Ancak günümüzde cevher zenginleştirme teknolojisindeki gelişmeler sonucu % 70 SiO₂ içeren kumlar mineralojik yapısına bağlı olarak cam ve seramik sanayinde kullanılabilir hale getirilebilmektedir.

Bu nedenle sanayide kullanılan bir çok kuvars kumu sahası kanunun aradığı % 90 SiO₂ oranını içermediği için Taşocakları Nizamnamesine tabi tutulmaktadır. Maden Kanununda aranan bu orana bazı numunelerin yikanabilmesi sonucu ulaşılmaktadır. Örneğin İstanbul bölgesinde yer alan kuvars kumları içerisinde tabii halde kil karıştığı için SiO₂ oranı düşük çıkmakta (% 79 SiO₂), ancak bu numunede basit yıkama sonucu SiO₂ oranı % 96'ya çıkmıştır. İdarece bu tür bazı sahalara kuvars kumu ruhsatları verilmiş ancak, Başbakanlık Teftiş Kurulu'nca yapılan bir inceleme sonucunda kanunda belirtilen oranların tabii haldeki numune için düzenlendiği, bu nedenle idarece bu tür sahalara verilen ruhsatların iptali gerektiği talimatlandırılmıştır.

2.4.4. Kil Mineralleri

6309 sayılı kanunda % 30 olan Al₂O₃ oranı, 3213 sayılı Kanunda %15'e düşürülmüştür. Ancak kanuna intibak yaptırmamaktan kaynaklanan sorunlar nedeniyle, bu oran 3382 sayılı Kanunla tekrar % 30'a çıkarılmıştır. Ancak, seramik sanayindeki ve cevher hazırlama teknolojisindeki gelişmelere bağlı olarak % 20'nin altında olan killerin kullanımı gündeme gelince, Taşocakları Nizamnamesi kapsamına bırakılan % 30'un altındaki Al₂O₃ içerikli killere ruhsat verilmesinde sorunları çıkmaya başlamıştır. Bazı şahıslarca bu tür ki sahalara için montmorillonit ve illit adı altında Maden Kanununa göre ruhsat alınmak istenince, İl Öze

İdareleri ile Maden işleri Genel Müdürlüğü arasında sorunların doğmasına neden olmaya başlamıştır.

Bentonit. 3213 sayılı Kanunda; illit, loglonit, montmorillonit, notronit, saponit, hektorit, baydilit minarelleri ile ifade edilmiştir. Uygulamada bentonit analizlerinde X-Ray'in yanında tam teknolojik analizler yaptırılarak bentonitin kullanım alanlarından herhangi birinin özelliğini gösteren numuneler kanun kapsamında sayılmıştır. Ancak, bu analizlerin çoğu zaman olumsuz sonuç vermesi nedeniyle bir çok kişi bentonit yerine montmorillonit veya illit işletme izni talep ederek kanunun açıklarından yararlanma yolunu tercih etmiştir.

Sepiyolit-Luletaşı: 3213 sayılı kanunda sepiyolit ismi yeralmamasına karşın sepiyolit bir tipi/türü olan lületaş olarak kıymetli taşlar bölümünde yeralmıştır. Yapılan bazı itirazlar sonucunda daha genel manadaki sepiyolit ise 28.9.1989 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla bu kanun kapsamına alınmıştır. Bu, akabinde pek çok sorunu gündeme getirmiştir.

Uygulamada özellikle Eskişehir-Sivrihisar bölgesinde yeralan bentonit-sepiyolit-lületaş arasındaki ayrımın tam yapılamaması nedeniyle ortaya çıkan ihtilaf on yıldan beri yarığında bir sonuca ulaştırılmamıştır.

2.4.5 Zeolit-Tras-Çimento Hammaddesi

Tras; silisli ve alüminalı volkanik bir tuf olup yalnız başına bulunduğu zaman hidrolik özellik göstermediği halde, çok ince öğütüldüğünde sulu ortamda ve normal sıcaklıkta kalsiyum hidroksitle reaksiyona girerek, hidrolik özellik gösteren doğal puzzolanik bir hammaddedir. Tras, maden kanunu kapsamında yeralmamıştır. Zeolit, Maden Kanunu kapsamında yeralmaktadır.

Ülkemizde çimento hammaddesi olarak değerlendirilen traslar içerisinde analisim, klinoptilolit vb. zeolit minareleri bulunmaktadır. Bu minareller ekonomik olarak zeolit elde edilecek düzeyde olmamasına rağmen Maden Kanunu kapsamında herhangi bir oran olmadığı için çimento hammaddesi olan bu traslar zeolit ruhsatı ile kanun kapsamına alınabilmektedir. Bu durumda da tras olarak taşacağı ruhsatına zeolit olarak maden ruhsatına konu edilen sahalarda sorunlar yaşanmaktadır. Ancak bu husus bütün tüflü sahalarda için geçerli değildir. Çünkü her

volkanik tuf tras değildir. Tras özelliği, tufün zeoitik olması ve volkanik cam ihtiva etmesi ile de ilgilidir.

3. MADENCİLİK FAALİYETLERİNİ ETKİLEYEN DİĞER MEVZUAT

3.1. 2872 Sayılı Çevre Kanunu ve ÇED Yönetmeliği

1983 yılında yürürlüğe giren Çevre Kanunu'nun 10. maddesine istinaden çıkarılan ÇED (Çevresel Etki Değerlendirmesi) yönetmeliği; 7.2.1993 tarihinde yürürlüğe girebilmiştir. Bu yönetmelik yeteri kadar araştırma yapılmadan yayımlanmış ve pek çok sorunu beraberinde getirmiştir. Karşılaşılan sorunların artması üzerine yönetmeliğin yayınlandığı tarihten yaklaşık ondokuz ay sonra revizyon çalışmalarına gidilmiştir. Uzun süren çalışmalardan sonra yeni hazırlanan ÇED Yönetmeliği 23.6.1997 tarih ve 23028 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Ancak bu yeni yönetmelik de sıkıntılara tam çözüm getiremediği için yeniden düzenlenmesi hususunda çalışmalara devam edilmektedir.

Ayrıca, yine mer'i Çevre Kanununa istinaden çıkarılan 4.9.1988 tarih ve 19919 Sayılı Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği'nin özellikle değişik mesafelerdeki koruma alanlarına rastlayan maden sahalarda ÇED yönetmeliğine tabidir.

Bu mevzuatın dışında madenler, yine Çevre Kanununa istinaden; 11.12.1986 tarih ve 19308 sayılı ile çıkarılan Gürültü Kontrolü, 14.3.1991 tarih ve 20814 sayılı Katı Atıkların Kontrolü, 2.11.1986 tarih ve 19269 sayılı Hava Kalitesinin Korunması, Toprak Kirliliği Kontrolü ve Toprak Koruması gibi yönetmeliklerle de ÇED raporuna tabi tutulmaktadır. ÇED yönetmeliğinin çıktığı tarihten 1.5.1996 tarihine kadar geçen süre içinde ÇED'e tabi sektörler açısından olaya bakıldığında, en çok format alan sektörün % 43 ile madencilik faaliyetleri olduğu bilinmektedir. Bunu sırasıyla sanayi, altyapı, turizm ve enerji faaliyetleri izlemektedir.

ÇED yönetmeliğinin bu amacı genelde mantıklı ve çevreyi korumak için daha işin başında alınması gereken tedbirleri beraber getirmesi açısından iyi bir mevzuat olarak değerlendirilebilir. Ancak, olaya madencilik açısından da bakılırsa endüstriyel hammaddelerin fiziksel, kimyasal, mineralojik ve teknolojik özellikleri icabı çoğu endüstriyel

hammadeler için bu yönetmeliğin bazı maddeleri; gereksiz, ayrıntılı, çok zaman alan ve' ağır hükümler içeren bir yapıdadır

Bu yönleriyle bakılınca bu mevzuatın genelde sektörü olumsuz yönde etkilediği söylenebilir. Ancak, gün geçtikçe söz konusu yönetmeliğin daha iyi anlaşılmasına başlanmasıyla ÇED raporlarına bakış açısı müsbet bir yöne doğru yavaş yavaş gitmektedir.

3.2 6831 Sayılı Orman Kanunu ve Yönetmeliği

1956 yılında çıkarılan 6831 sayılı Orman Kanunu ve ilgili yönetmeliklerin zaman zaman bazı maddelerinin değişmesine rağmen madencilik ile ilgili hükümlerin hemen hemen hiç değişmemesi nedeniyle sektöre gün geçtikçe artan bir oranda ağır külfet getirmeye devam edilmektedir. 7.2.1988 tarih ve 19718 sayılı "Arazi Tahsisleri ve Verilecek izinlere Ait Yönetmelik"te maden sahaları ile sorunların azaltılması beklenirken, aynı kanunun (6831) ve yine aynı maddelerine (16., 17., 18. ve 115. maddeleri) istinaden 5.4.1995 tarih ve 22249 sayılı Resmi Gazete'de çıkarılan yeni "Orman Arazilerinin Tahsisi Hakkında Yönetmelik"te bu sorunlar zorlaştırılmıştır. Hatta, bu sorunlar daha önceki yönetmelikle birlikte bu yönetmeliğe dayandırılarak çıkarılan bütün tebliğ, tamim ve talimatlar da yürürlükten aynı tarihte (5.4.1995'te) kaldırılarak, yeni yönetmeliğe dayalı tebliğ, tamim ve talimatlar ile gün ve gün desteklenmektedir. Bu husus, madencilik sektörünün gelişmesine ciddi bir engel teşkil etmeye devam etmektedir.

Maden arama, ön işletme ve işletme faaliyetlerine verilecek muvafakat, tzin ve irtifak haklarının Orman Bölge Müdürlükleri ile Orman Genel Müdürlüğü'nün uygun görüşüne bırakılmıştır. Bu durum, subjektif uygulamaları sık sık gündeme getirmekte ve bunun yanında maden haklarının kullanılmasına müdahale anlamına gelmektedir. Bu da sektörü olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca, her yıl değişen teminat, arazi tahsis ve ağaçlandırma bedeli ile erken kesimden doğan kayıp bedelleri de maden işletmelerine aşırı bir yük getirmektedir. Bunlar yetmiyormuş gibi "Maden ve Ocak İzinleri" adı altında yayınladığı genelgelerle "takdir hakkı" sınırlarını genişleterek sektörü her yönüyle bir çkmaza doğru sürüklemektedir.

Tombul, M, Gungor, N

Hem 3213 sayılı Maden Kanunu'nun 7. maddesinde hem de Taşocakları Nizamnamesi'ne tabi endüstriyel hammadde sahalarının orman alanlarına rastlaması halinde izin ile ilgili kanuni hükümler Orman Bakanlığı'na aittir.

Ancak, yeni yayımlanan yönetmelik ve izin ile ilgili genelgelerde yapılan yaklaşımlarla, "kesinlikle izin verilecektir diye bir hüküm olamayacağından hareketle, 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 16. ve 18. maddelerine göre izin verip vermemek tamamen idaremizin takdirine bırakılmıştır" hükmünü getirerek, bu konuda insiyatifin, izin ile ilgili bütün formaliteler yerine getirilmiş olsa bile kesinlikle kendilerine ait olduğunun altı çizilmiştir

Yukarıda özetlenen ve madenciliğin tamamen durmasına yönelik uygulamaların giderilmesi hususunda ilgili Bakanlık ve Genel Müdürlük nezdinde gerekli girişimler yapılmıştır. Orman Genel Müdürlüğü'nce 23.8.1997 tarihinde yayımlanan genelgenin yeniden gözden geçirildiği belirtilmiştir. Ancak, makalenin yazıldığı tarih itibarıyla henüz yürürlüğe girmiş bir değişiklik sözkonusu değildir.

3.3. Milli Emlak Genel Müdürlüğü Mevzuatı

Maliye Bakanhğı'nın Milli Emlak Genel Müdürlüğü tarafından değişik tarihlerde yayımlanan K.H.K., genelge ve tebliğlerle taşocakları ruhsat sahipleri ve madenciler ruhsat alanları içerisinde kalan hali araziler üzerinde çalışma yapmasalar dahi bu alanı Milli Emlak Genel Müdürlüğü'nden kiralamak zorunda bırakılmışlardır.

Ruhsat alanının orman arazisinde kalması halinde de ilgili bakanlıktan izin alınarak ve bedelleri yatırılarak çalışılacak alan için Milli Emlak Genel Müdürlüğü'ne ikinci bir ödeme de yapılmaktadır. Yani, aynı yer için iki defa kira talep edilmiş olmaktadır. Ayrıca, ocakta bulunan malzemenin (hammadenin) kira süresi sona ermeden bitmesi halinde veya işletmecinin herhangi bir nedenle sahayı terketmesi durumunda da kalan süreye ait kira bedeli tahsil edilmektedir.

Bu Genel Müdürlük tarafından maden ve taşocaklarına getirilen bu mevzuat, 3213 sayılı Maden Kanunu ve Taşocakları Nizamnamesi'yle verilmiş olan maden haklarını ortadan kaldıran bir işlev taşımaktadır. Milli Emlak Müdürlüğü 178 no'lu K.H.K.'nin 13. maddesiyle kendisine verilen kiralama

işlemi yapma yetkisini yanlış yorumlayarak, ocaklardan çıkması muhtemel taş, kum, çakıl, toprak gibi malzemelerin miktarını tahmin ederek, tahmin edilen bu malzeme cinsine göre ve çıkması muhtemel malzeme miktarına bir bedel tespiti yaparak işleticiden "ocak kirası" adı altında bedel istemektedir. Bu konuda gerekli girişimler yapılmışsa da kesin bir netice alınamamıştır. Bu sorun halen devam etmektedir.

3 4 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, son yıllarda maden sektörünü en çok olumsuz yönde etkileyen mevzuatın başında gelmektedir. Mer'î 3213 sayılı Maden Kanunu'nda "beyan usulüne" göre işlem yapılması istendiğinden ruhsat verildikten ve maden yatırımcısı çalışmalarına başladıktan sonra, bu kanun gereği oluşturulan kurullar, önceden herhangi bir inceleme ve araştırma yapmaksızın tek taraflı olarak değişik adlar altında ruhsat sahalarına da tekabül eden yerleri "SİT alanı" ilan etmektedir.

Kültürel SİT, kentsel SİT ve arkeolojik SİT dışında kalan diğer SİT alanlarının "doğal SİT" adı altında ilan edilmesi ve bu alanların da genelde madenlere tekabül etmesi sektörü zor durumda bırakmaktadır. Doğal SİT olarak ilan edilen alanların yeterince araştırılıp incelenmeden ve sadece iki-üç meslek disiplini ile karara bağlanması pek çok maden ruhsatını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu aynı zamanda Maden Kanunu'nun hükümlerine ters düştüğü gibi sektöre ve ülke ekonomisine müdahale anlamına da gelmektedir.

4. SONUÇ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Endüstriyel hammadde teknolojisindeki gelişmeler yakından takip edilerek endüstriyel hammadde kapsamının değişmesine bağlı olarak değişik mevzuat arasında meydana gelen problemleri ortadan kaldırmak için Taşocakları Nizamnamesi yürürlükten kaldırılarak bütün doğal kaynaklar "tek mevzuat" altında toplanmalıdır.

Madencilik sektörünün sağlıklı gelişimi ve sık sık mevzuat değişikliğinin gerekmemesi için, devletin, genel hatlarıyla bir madencilik politikası olmalıdır.

Maden İşleri Genel Müdürlüğü, belirlenecek madencilik politikasını tam olarak uygulayabilecek

şekilde yeniden yapılanmalı ve kalifiye elemanla takviye edilmelidir.

Endüstriyel hammaddelerin en son ürün olarak ihracının sağlanması yönünde gerekli teşvikler verilerek bu doğal kaynakların ülke ekonomisine katkısının artırılması için her türlü çaba sarf edilmelidir.

Madencilik sektöründeki kirlenmenin genelde geçici görsel kirlilik olduğu, toksik ve kalıcı bir etkisinin olmadığı kamuoyuna açıklanmalıdır. Bunun yanında ruhsat sahasının her ne suretle olursa olsun terk edilmesi halinde arazinin İslah edilebildiği gerçeği etkili bir şekilde anlatılmalıdır.

Orman alanlarına rastlayan maden sahaları için, ÇED Yönetmeliği gereği daha fazla hassasiyet gösterilmektedir. Olumlu ÇED görüşünün akabinde tekrar Orman Genel Müdürlüğü'nün görüşü alınmamalıdır.

Madencilik faaliyetleri için ülke genelinde tahsis edilen orman alanının bir yılda orman yangını sonucu yok olan alandan dahi çok küçük olması gerçeği göz önüne alınarak orman ile ilgili izinlerin verilmesinde ilgili idareye bırakılan takdir yetkisinin madencilik için ülke ekonomisine katkısı da dikkate alınarak yeniden objektif kriterlere bağlanması gereklidir. Madencilik faaliyetinin füzuli işgal olmadığı gerçeğinden hareketle Milli Emlak Genel Müdürlüğü'nün değişik tarihlerde yürürlüğe koyduğu K.H.K., genelge ve tebliğlerle araziye "kiraya verme" ile ilgili işlemlerin iptal edilmesi için her türlü çaba harcanmalıdır.

SİT alanlarının belirlenmesinde Maden Kanunu'nun getirdiği hükümler gözönüne alınarak karar verilmelidir. SİT alanı ilan edilmeden önce ilgili bakanlıkların temsilcilerinden oluşan bir karma heyet tarafından mahallinde yapılacak tetkikten sonra karar verilmelidir.

Madencilik faaliyetlerini etkileyen yukarıdaki mevzuatla ilgili izinlerin alınması çok zaman almakta bazen izin alınmaması sonucu sahalar zamanında işletmeye alınmamaktadır. Bunun sonucunda da Maden Kanunu'na göre ruhsatlar iptal durumuna gelebilmektedir. Bu hususlar madencilik alanında yapılacak yatırımları olumsuz yönde etkilediğinden tüm yukarıda sayılan izinler ruhsatı veren bakanlıkça alınmalı ve madenci tek bakanlık ile muhatap olmalıdır.

KAYNAKLAR

- Çevre Bakanlığı, 2872 sayılı Çevre Kanunu, 1983
Ankara
- Çevre Bakanlığı, ÇED Yönetmeliği, 1993, Ankara
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 6309 Sayılı
Maden Kanunu, 1954, Ankara
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 3213 Sayılı
Maden Kanunu, 1985, Ankara
- Güngör, N., Tombul, M., 1997, *Mevzuatın Mermer
Sektörüne Etkileri*, TMMOB Maden Mühendisler
Odası, Türkiye 2. Mermer Sempozyumu, Afyon
- İçişleri Bakanlığı, 605 sayılı Taş Ocaklar
Nizamnamesi, 1901(1371), Ankara
- Orman Bakanlığı, 6831 sayılı Orman Kanunu, 1956
Ankara
- Tombul, M., Güngör, N., 1995, *Mermer Sektöründe
Mevzuat Kargaşası*, TMMOB Maden
Mühendisleri Odası, Türkiye 1. Mermer
Sempozyumu, Afyon